

Budowa polikryształów - wiadomości wstępne

Obraz materiału w mikroskali

TiC

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

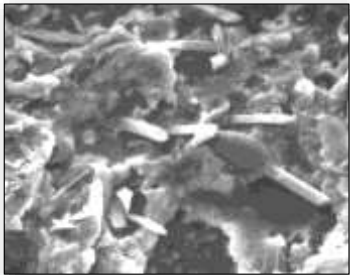

Budowa polikryształów - wiadomości wstępne

Obraz materiału w mikroskali

Gres

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów - wiadomości wstępne

Obraz materiału w mikroskali

Płytki ścienna

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów - wiadomości wstępne

Większość występujących naturalnie w przyrodzie i wytwarzanych syntetycznie materiałów ma budowę typu polikryształów.

POLIKRYSTAŁ

materiał o złożonej budowie, którego podstawą są połączone trwale (granicami fazowymi) różnie zorientowane elementy krystaliczne

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

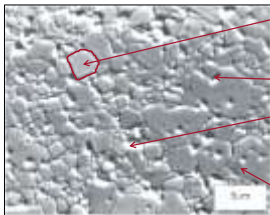

Budowa polikryształów - wiadomości wstępne

Podstawowe elementy budowy polikryształu

- A. ZIARNA** - pojedyncze kryształy oddzielone granicami międzyziarnowymi. W polikryształach mogą znajdować się ziarna wielu faz.
- B. PORY** - puste przestrzenie między ziarnami wypełnione fazą gazową
- C. FAZA AMORFICZNA (SZKLISTA)** - występująca jako oddzielne elementy mikrostruktury lub w postaci warstw na granicach ziaren
- D. WTRĄCENIA DYSPERSYJNE** - małe kryształy występujące w objętości ziaren

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów - wiadomości wstępne

KLASYFIKACJA POLIKRYSTAŁÓW

- Polikryształy są układami termodynamicznie nietrwałymi
- Budowa polikryształów jest ściśle związana ze sposobem ich otrzymania
- Budowa polikryształu może być bardzo zróżnicowana

Celem wykładu jest omówienie budowy najbardziej typowych polikryształów, zasad decydujących o ich budowie i podstawowych metod otrzymania.

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów jednofazowych

Budowa idealnych polikryształów jednofazowych

Równowaga na styku trzech ścian

W warunkach równowagi $\sum \gamma_i = 0$

stąd dla trzech ścian:

$$\gamma_1 = \gamma_2 \cos(\alpha/2) + \gamma_3 \cos(\alpha/2)$$

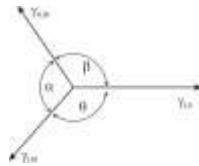
jeżeli:

$$\gamma_1 = \gamma_2 = \gamma_3 = \gamma \quad \text{to} \quad \gamma = 2\gamma \cos(\alpha/2)$$

$$\text{stąd} \quad \cos(\alpha/2) = 1/2$$

to:

$$\alpha = 120^\circ \quad \text{czyli} \quad \alpha = \beta = \theta = 120^\circ$$

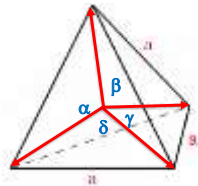
NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów jednofazowych

Budowa idealnych polikryształów jednofazowych

Podobnie w wypadku miejsca styku czterech ścian:

$$\alpha = \beta = \gamma = \delta = 109^\circ 28'$$

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów jednofazowych

Budowa idealnych polikryształów jednofazowych

Brak jest bryły geometrycznej spełniającej powyższe warunki równości kątów i kryterium zapełnienia przestrzeni.

Kryteria te najlepiej przybliża tzw. **czternastościan Kelvina** który posiada:

- * 8 ścian sześciobocznych
- * 6 ścian kwadratowych
- * zniekształcone (wypukłe lub wklęsłe) krawędzie dla zachowania kątów w miejscu styku

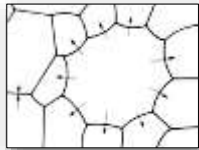

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów jednofazowych

W rzeczywistości w polikryształach jednofazowych ziarna mają różne wymiary. Zachowanie warunków równowagi napręć powierzchniowych powoduje, że ściany ziaren mają krzywizny - wypukłe lub wklęsłe.

Mikrostrukturę polikryształu obrazuje struktura piany mydlanej

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

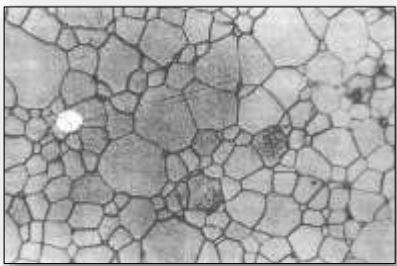

Budowa polikryształów jednofazowych

spiek korundowy

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów jednofazowych

W przypadku silnego zróżnicowania wartości energii powierzchniowej na poszczególnych płaszczyznach krystalograficznych, w polikryształach mogą powstawać ziarna o dominacji ścian o najniższych energiach zorientowanych tak, aby wystąpiła największa koincydencja sieci.

Zjawisko to występuje zwłaszcza w materiałach o wiązaniach kowalencyjnych

Przykład: spiek SiC

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

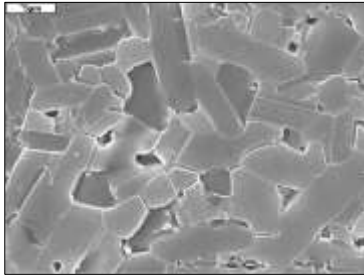

Budowa polikryształów jednofazowych

spiek węgla krzemu

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

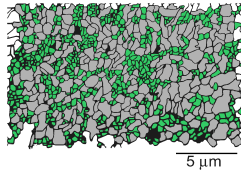
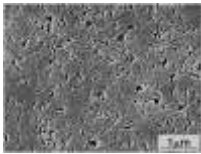

Budowa polikryształów wielofazowych

Budowę polikryształów złożonych z ziaren różnych faz określają także warunki równowagi w miejscach styku granic międzyziarnowych.

Przykład gęstego spieku 25 %SiC - sialon
Gęsty polikryształ dwufazowy o zbliżonych wartościach energii powierzchniowej obu faz.

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

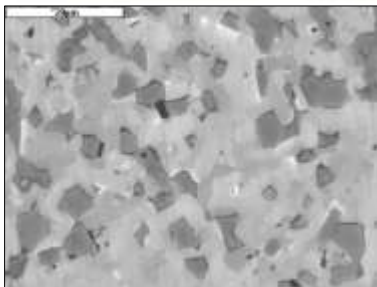

Budowa polikryształów wielofazowych

SiC + B₄C

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

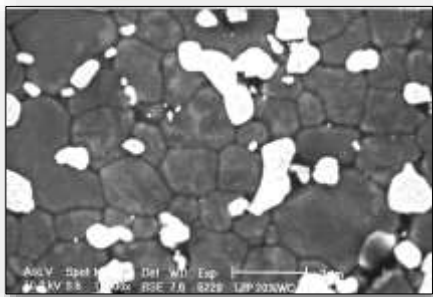

Budowa polikryształów wielofazowych

ZrO₂ + WC

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

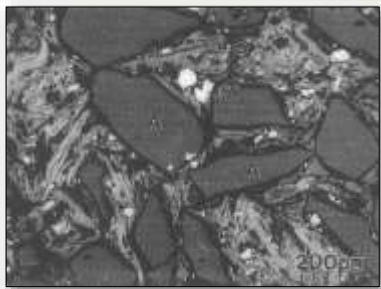

Budowa polikryształów wielofazowych

Korund + Si + grafit

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

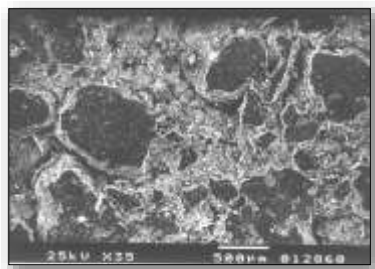

Budowa polikryształów wielofazowych

Korund + ZrO₂ + mullit

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów wielofazowych

W wypadku polikryształów wielofazowych (zwłaszcza ceramicznych) na wyróżnienie zasługuje obecność w materiale drugiej fazy w postaci:

- fazy gazowej (porowatość),
- fazy szklistej

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów wielofazowych

Polikryształy porowate

Obecność w polikryształach porowatości (fazy gazowej, pustych objętości) jest konsekwencją procesu otrzymywania materiału. Pory często w sposób decydujący określają właściwości materiałów jak właściwości mechaniczne (sprężyste, wytrzymałościowe), cieplne, dielektryczne i in.

W praktyce
 $\gamma_{ss} = \gamma_{sc}$
 Stąd pory są „negatywem” ziaren

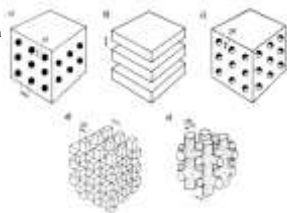
NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów wielofazowych

Otrzymywanie polikryształów porowatych

- proces technologiczny nie pozwala (lub się nie opłaca) na otrzymanie gęstego polikryształu (w wypadku spiekania z proszków) lub
 -w sposób świadomy otrzymuje się polikryształy o założonym udziale i kształcie porów (materiały izolacyjne, filtry, podłoża do katalizatorów)

Przykłady kształtu porów w materiale

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów wielofazowych

Wielkość porowatości w materiałach ceramicznych

Stan spieku	Porowatość w praktyce
proszek po formowaniu	40 - 60 %
materiały ziarniste np. ogniotwale	30 - 40 %
materiały budowlane	20 - 40 %
porcelana	poniżej 2 %
ceramika specjalna	poniżej 5 %
szkło	poniżej 1 %

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów wielofazowych

Przykłady materiałów o kontrolowanej, wysokiej porowatości (50 - 90%)

- Przygotowanie specjalnej formy materiału wstępnie uformowanego typu „plaster miodu”
- Przygotowanie do spiekania materiału w formie piany
- Wprowadzenie do spiekanej masy elementów, które po usunięciu z układu zostawiają pory
- Wydzielanie się w toku wypalania gazu wskutek reakcji chemicznych
- Spiekanie żeli otrzymanych metodami chemicznymi - metoda zol-żel
- Odwzorowanie mikrostruktury gąbki

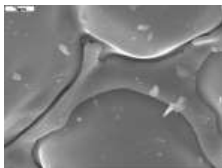
NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

Budowa polikryształów wielofazowych

Polikryształy z fazą amorficzną –szklistą

- Obecność w polikryształach fazy amorficznej (szklistej) jest typowa dla materiałów ceramicznych szlachetnej (stopy krzemianowe), ceramicznych ogniotwalej (niskotopliwe eutektyki) i ceramicznych specjalnej (aktywatory spiekania).
- Fazy te powstały przez zestalenie się stopionych faz występujących w procesie powstawania polikryształów

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

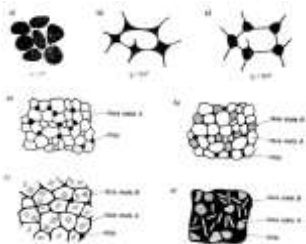

Budowa polikryształów wielofazowych

Przykłady mikrostruktur

Polikryształy z fazą szklistą:

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

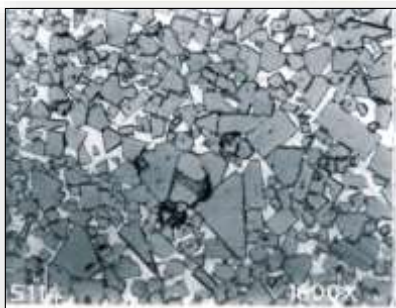

Budowa polikryształów wielofazowych

Węglik spiekany (widia)

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

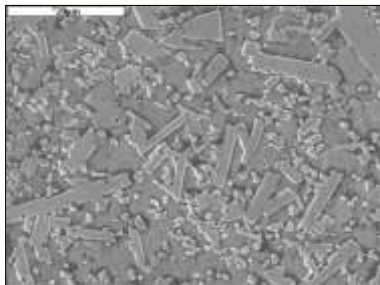

Budowa polikryształów wielofazowych

Spiek WC

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

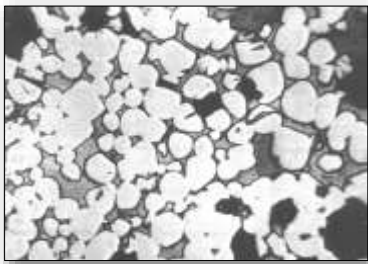

Budowa polikryształów wielofazowych

MgO + stop krzemianowy

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

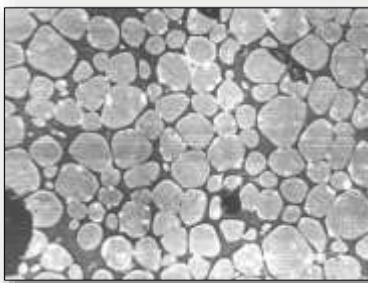

Budowa polikryształów wielofazowych

ZrO₂ + stop krzemianowy

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

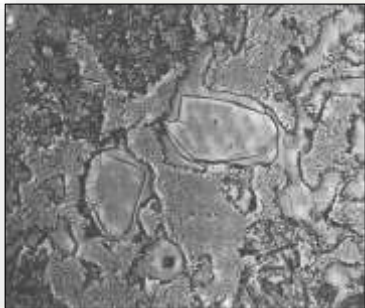

Budowa polikryształów wielofazowych

porcelana

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

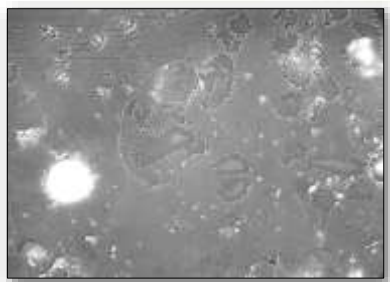

Budowa polikryształów wielofazowych

Szklivo porcelany elektrotechnicznej

NAUKA O MATERIAŁACH IV: Polikryształy

AKADEMIA GÓRNICZO-HUTNICZA
IM. STANISŁAWA STABICKI W KRAKOWIE

NAUKA O MATERIAŁACH

**Dziękuję.
Do zobaczenia
za tydzień.**

JERZY LIS
Wydział Inżynierii Materiałowej i Ceramiki
Katedra Ceramiki i Materiałów Ogniotrwałych
